Martina Bobinac

Kritički pristupi digitalnoj povijesti umjetnosti

Međunarodna znanstvena konferencija *Digital Art History – Methods, Practices, Epistemologies*, Zagreb, SRCE – University Computing Centre, 16. – 17. listopad 2025.

Digital Art History – Methods, Practices, Epistemologies V: *Critical Approaches to Sources in (Digital) Art History*, Zagreb, October 16–17, 2025, https://www.ipu.hr/section/hr/113/digitalna-povijest-umjetnosti

Vizual konferencije

Međunarodna znanstvena konferencija *Digital Art History – Methods, Practices, Epistemologies*, točnije, njezino već peto izdanje, održana je 16. i 17. listopada 2025. godine. I ove godine konferencija je organizirana u suradnji Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, kao krovnog organizatora, te Sveučilišnoga računskog centra (SRCE) i organizacije DARIAH-HR (Digitalna istraživačka infrastruktura za umjetnost i humanistiku u Republici Hrvatskoj). Međunarodno je prepoznata već dugi niz godina, a u Zagreb donosi pregled nekih od najvažnijih znanstvenih istraživanja iz područja digitalne humanistike i digitalne povijesti umjetnosti, čime domaću stručnu i znanstvenu zajednicu upoznaje s istraživačkim trendovima u toj, moglo bi se reći, osobito aktualnoj

disciplini digitalnog doba. Naime, u vrijeme pokretanja konferencije digitalna povijest umjetnosti razvijala se kao sve relevantnije istraživačko područje, a istodobno je rasla i potreba za njegovim sustavnijim uključivanjem u domaći znanstveni prostor pa je format bio zamišljen kao mjesto susreta, razmjene znanja i uspostavljanja međunarodnih i lokalnih istraživačkih suradnji, a zahvaljujući prijenosu uživo s pomoću digitalne platforme Sveučilišnoga računskog centra, sadržaj konferencije već je tradicionalno dostupan i međunarodnoj, odnosno digitalnoj publici.

Prvo izdanje konferencije *Digital Art History – Methods, Practices, Epistemologies* održano je u jesen 2018. godine, na ideju i inicijativu emerite dr. sc. Ljiljane Kolešnik u sklopu njezina projekta *ARTNET: Modern and Contemporary Artist Networks, Art Groups and Art Associations. Organisation and Communication Models of Artist Collaborative Practices in the 20th and 21st Century*. Nakon prvog izdanja konferencija je održana i 2019. godine, potom 2021. godine u mrežnom obliku, uslijed epidemioloških okolnosti, te ponovno 2022. godine. Izdanja 2021. i 2022. godine organizirana su u okviru projekta *GLOBE_EXCHANGE: Models and Practices of Global Cultural Exchange and Non-aligned Movement. Research in the Spatio-Temporal Cultural Dynamics*, voditeljice dr. sc. Ljiljane Kolešnik, dok je prošlogodišnja konferencija realizirana u sklopu projekta *DIGitART: Digital Network, Spatial and (Con) textual Analysis of Artistic Phenomena and Heritage of the 20th Century*, voditeljice dr. sc. Sanje Horvatinčić. Kao jedna od

osnovnih niti vodilja organizatorica i znanstvenog odbora konferencije bila je premisa da se u kontekstu digitalne humanistike i digitalne povijesti umjetnosti govori o sasvim novome epistemološkom polju. Polazeći od pretpostavke da je polje digitalne humanistike nužno interdisciplinarno i transdisciplinarno mjesto susreta, već od samih početaka zamišljeno je da se na konferenciji, uz povjesničare umjetnosti, okuplja i „širok krug istraživača i stručnjaka iz područja digitalne povijesti umjetnosti i arhitekture, studija vizualne kulture, socijalne i kulturne povijesti, muzeologije, medijskih studija, sociologije, informacijskih znanosti, umjetnosti i dizajna".[1]

Jedno od glavnih pitanja koje se nametalo tijekom svih proteklih izdanja konferencija između 2018. i 2022. godine, a to je pitanje prevođenja analognih izvora u digitalni oblik, postalo je glavnom temom prošlogodišnjega, petog izdanja konferencije pod nazivom *Digital Art History – Methods, Practices, Epistemologies V: Critical Approaches to Source in (Digital) Art History*. Posvećivanje čitave konferencije tom pitanju i vraćanje na fizičke podatke kao predispozicije za postojanje digitalne povijesti umjetnosti (iza digitalnog u povijesti umjetnosti gotovo uvijek stoji neki analogni izvor koji interpretiramo ili pohranjujemo) čini se logičnim slijedom. To ključno i nužno pitanje može se promatrati gotovo kao uvjet za odgovorno i oprezno korištenje digitalnih tehnologija. Iako je o navedenoj problematici bilo govora i u prethodnim izdanjima konferencije, ovdje se eksplicitno i

1 https://www.ipu.hr/content/info/DAH5_2025_book_of_abstracts.pdf

prvi put (u kontekstu konferencije *Digital Art History*) izdvojila važnost šire društvene i političke rasprave o ulozi digitalne povijesti umjetnosti. U središtu interesa pritom su se našla pitanja roda, rase, klase i rada te načina na koji institucije, tehnologije i različiti odnosi moći sudjeluju u proizvodnji, klasifikaciji i interpretaciji povijesnoumjetničkih izvora.

Znanstveni odbor skupa, čiji dio čine i znanstvenice s Instituta za povijest umjetnosti dr. sc. Ljiljana Kolešnik, dr. sc. Sanja Horvatinčić i dr. sc. Sanja Sekelj, konferenciju je koncipirao u osam tematskih sesija, a to su redom bile: *Modelling Space and Meaning in Digital Art History*; *Quantifying Presence, Position, and Power*; *Digital Infrastructure for the Humanities*; *Reassembling the Art-Historical Record*; *Critical Digital Methods in Heritage and Memory Studies*; *Digital Reconstructions and Visualisation of Cultural Heritage; Ethics, Representation, and Historical Responsibility* i *Ethics, Control, and Curation in the Digital Sphere*. Na konferenciji je izlagao velik broj domaćih i inozemnih izlagača iz čak šesnaest zemalja: Austrije, Brazila, Hrvatske, Češke, Francuske, Njemačke, Mađarske, Indije, Malte, Nizozemske, Rumunjske, Srbije, Singapura, Slovenije, Ujedinjenoga Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih Država. Prvog dana *keynote* izlaganje održao je Paul B. Jaskot, profesor i direktor Istraživačkog laboratorija za digitalnu povijest umjetnosti i vizualnu kulturu sa Sveučilišta Duke, SAD. U svom izlaganju *From the Object to the System: Critical Art History in the Age of the Digital Humanities* Jaskot

DIGITAL ART HISTORY – METHODOLOGIES, PRACTICES, EPISTEMOLOGIES V
Zagreb, October 16-17,2025, Session V, October 17, 2025
Mapping Social Dynamics of the Post-war Yugoslav Housing Practices
The Application of IAMAS Information System at the ERC project HOUSING.YU
Ljiljana Kolešnik, Institute of Art History, Zagreb

FOTO I. Šimić

se usredotočio na pitanje predmeta istraživanja u povijesti umjetnosti u suvremenosti tezom da danas povijest umjetnosti napušta tradicionalne teme analize umjetničkih djela i arhitektonskih ostvarenja kao središnjeg predmeta interesa. Prema Jaskotu, fokus današnjih istraživača-povjesničara umjetnosti jesu društveni, politički i ekonomski sustavi koji okružuju i kontekstualiziraju umjetnost i arhitekturu, a digitalni alati proširuju mogućnosti takve interpretacije. Chiara Bonacchi, osnivačica i voditeljica istraživačkog laboratorija Heritage Minds Lab te profesorica na Sveučilištu u Edinburghu, Škotska, *keynote* izlaganje održala je drugog dana konferencije. U svom izlaganju pod nazivom *Bias, Injustice, and Repairs in the Digital Heritage Landscape* Bonacchi je pozornost posvetila problemima pristranosti (eng. *bias*) u digitalnim bazama podataka, uz naglasak da digitalni izvori nisu neutralno polje, već odražavaju pristranosti prisutne u procesima njihova nastanka.

Pitanja koja je Bonacchi iznijela u svom izlaganju gotovo da sažimaju čitavu temu ovogodišnje konferencije, a problematike koje je navela u svom izlaganju pokazale su se kao kamen spoticanja i drugim istraživačima. Uzimajući u obzir navedeno, moguće je rekonstruirati sintagme koje su često korištene u izlaganjima tijekom obaju konferencijskih dana, a koje se pojavljuju i u knjižici sažetaka: *ontologies of uncertainty* (ontologije nesigurnosti), *uncertainties* (nesigurnosti), *incomplete sources* (nepotpuni izvori), *fragmented sources* (fragmentirani izvori), *non-existent sources* (nepostojeći izvori), *(archival)*

bias(es) (arhivske pristranosti), *archival gaps* (arhivske praznine), *absent data* (nedostajući podatci), *underrepresented places* (nedovoljno zastupljeni lokaliteti), *destroyed heritage* (uništena baština), *contested heritage* (osporavana baština), *unmarked and undocumented sites* (neoznačena i nedokumentirana mjesta) i mnoge druge. Time se htjelo naglasiti kako su i digital(izira)ni izvori podložni vanjskim utjecajima i ljudskoj subjektivnosti (već spomenuti *bias*), jednako kao što je to odavno prepoznato u istraživanjima, odnosno radu s izvornom, fizičkom građom i mjestima. U tom su se kontekstu otvorila i pitanja dekolonizacije digitalne povijesti umjetnosti koja su se odnosila na propitivanje dostupnosti podataka (koji su podatci dostupni, i komu), zastupljenosti pojedinih kultura i zajednica u istraživanju digitalne povijesti umjetnosti te pitanja reproduciranja postojećih ili stvaranja novih hijerarhija i narativa s pomoću digitalnih baza (može li digitalni pristup doprinijeti inkluzivnijoj povijesti umjetnosti). U kontekstu korištenih tehnologija bio je primjetan naglasak na mapiranju, 3D modeliranju, digitalnoj kartografiji i GIS-u, što se može tumačiti kao pokušaj prostorne rekonstrukcije, vizualizacije i reinterpretacije povijesnoumjetničkih fenomena u svrhu boljeg ili drukčijeg razumijevanja njihovih prostornih, društvenih i vremenskih odnosa (Kolešnik, Horvatinčić, Lovrić, Kamenar/Bilušić/Hornug, Lengyel, Špek i mnogi drugi). Kao druga dominantna skupina korištenih tehnologija istaknuo se razvoj velikih digitalnih baza podataka i informacijskih sustava. Jedna

od sesija je, već tradicionalno, bila posvećena razvoju tehnologija i digitalnih metoda Sveučilišnoga računskog centra (SRCE), a sudionici konferencije imali su priliku posjetiti HR-ZOO podatkovni centar na Sveučilišnom kampusu Borongaj, gdje su se mogli pobliže upoznati s radom nacionalnog superračunala Supek.

Komparativnom analizom prošlogodišnjeg i prethodnih izdanja nameće se zaključak da se konferencija razvijala paralelno sa samom disciplinom, a svako novo izdanje nadograđivalo je prvotne zamisli, baš kao što je i digitalna povijest umjetnosti tijekom proteklih osam godina postajala sve složenijim istraživačkim poljem. Ako se promotri svih pet izdanja konferencije, zamjetno je pomicanje fokusa s predstavljanja, tada još relativno novih, metoda digitalne povijesti umjetnosti prema njihovu kritičkom propitkivanju koje je, iako je bilo prisutno od samog početka, tijekom godina zauzelo središnje mjesto u znanstvenim raspravama. U zaključku, konferencija *Digital Art History – Methods, Practices, Epistemologies* profilirala se kao važna međunarodna platforma za umrežavanje u poljima digitalne humanistike i digitalne, ali i klasične povijesti umjetnosti, pritom kontinuirano preispitujući tekuće metodološke pristupe, čime aktivno doprinosi razvoju spomenutih disciplina. ×